

„WIELOWYMIAROWOŚĆ BEZPIECZEŃSTWA – ZARYS PROBLEMATYKI”.

Tomasz Walek¹

ABSTRACT:

The turn of the XX and XXI century and the increasing globalization had resulted, that security took the global form along with new problems. Seem to be necessary, considerations about the nature and multidimensionality of security - which, through the use of a growing number of scientific disciplines are not always correctly read. The aim of this paper is to understand the definition and classification of security which is needed for the correct use of this concept and create a new research problems.

Key words:

Bezpieczeństwo, wielowymiarowość, klasyfikacja, podział, problematyka, istota.

STRESZCZENIE:

Przełom XX i XXI wieku jak i postępująca globalizacja spowodowała, iż bezpieczeństwo przyjęło globalną postać wraz z nowymi problemami. Konieczne wydają się, rozważania na temat istoty i wielowymiarowości bezpieczeństwa – które w wyniku wykorzystywania przez coraz większą liczbę dyscyplin naukowym nie zawsze są prawidłowo odczytywane. Celem poniższego artykułu jest precyzyjne określenie i zrozumienie klasyfikacji bezpieczeństwa, które są niezbędnym warunkiem prawidłowego posługiwania się tym pojęciem jak i tworzenia nowych problemów badawczych.

Słowa Klucze:

Bezpieczeństwo, wielowymiarowość, klasyfikacja, podział, problematyka, istota.

1. WSTĘP

Wśród procesów towarzyszących nam w dniu codziennym w wymiarze osobowym jak i społecznym funkcjonowania organizacji – problematyka

¹ Tomasz Walek, mgr. Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie, Zakład Zarządzania, al. Jana Pawła II 78, Kraków. tomekwalek@tlen.pl, +48 602438448

bezpieczeństwa zyskuje coraz większe znaczenie. To właśnie potrzeba bezpieczeństwa odczuwana przez człowieka jest świadomym dążeniem do jego zaspokojenia. Pojęcie bezpieczeństwa pomimo różnych określeń stanowi jedną z najważniejszych wartości nie tylko poprzez pojedyncze jednostki, ale i również organizacje jak i całe narody. Coraz częściej pojawiają się pytania jak tworzyć podstawy bezpieczeństwa w różnych wymiarach życia? Jakże przyjąć paradygmaty bezpieczeństwa w ujęciu pragmatycznym oraz filozoficznym [3]. Coraz częściej można zauważyć wzrost poziomu ryzyka i szybkości przemieszczania jego źródeł, ale i również coraz większa świadomość wzrostu zagrożeń niezależnie od wielkości obszarów zaczynając od skali lokalnej a na globalnej kończąc. W wyniku zachodzących procesów w otoczeniu, koniecznym wydaje się podjęcie rozważań i analiz dotyczących bezpieczeństwa oraz próby usystematyzowania wiedzy w zakresie bezpieczeństwa niezależnie od jego wymiaru. Wiedza ta na pewno jest niezbędna do pełnienia wielu różnych funkcji administracyjnych i kierowniczych w życiu społeczno- politycznym i gospodarczym - zwłaszcza w okresie szybko rozwijającej się globalizacji. Bezpieczeństwo w obecnych czasach osiągnęło globalną postać wraz z pojawiającymi się zagrożeniami, i pomimo dynamicznego rozwoju nauki, techniki, edukacji, kultury to właśnie życie ludzkie jest najbardziej zagrożoną wartością. Zrozumienie problematyki dotyczącej wielkowsymiarowości bezpieczeństwa może okazać się cenną wiedzą dla wielu menedżerów niezależnie od pełnionej funkcji w sektorze publicznym czy też prywatnym.

2. CHARAKTERYSTKA POJĘCIA

Rozważania nad istotą bezpieczeństwa trzeba zacząć od wyjaśnienia pojęcia czym jest bezpieczeństwo. Termin ten należy współcześnie do pojęć polisemantycznych, jest on również używany w różnych znaczeniach, różnie definiowany oraz pojmowany. W praktycznej działalności podmiotów bezpieczeństwa funkcjonuje z przymiotnikiem, określającym kogo personalnie lub jakiego obszaru podmiotowo lub przedmiotowo dotyczy. Bezpieczeństwo jest jednocześnie "stanem" i "procesem" [10]. Mówiąc o "stanie" mam na myśli jego wymiar, skalę trwałości, zasięg terytorialny itp. Natomiast "proces" to nieustanne kształtowanie i umacnianie bezpieczeństwa, określające zarazem jego dynamikę, o której najlepiej świadczy stale rosnący jego zakres podmiotowy, przedmiotowy i przestrzenny. Pojęcie bezpieczeństwa traktowane jest w różnych kontekstach – związane jest to z wykorzystywaniem pojęcia bezpieczeństwa przez coraz większą ilość nauk współczesnych, i ich dyscyplin[4]. Często bezpieczeństwo rozumiane jest w znaczeniu wielu różnic gatunkowych, z punktu widzenia struktury definicji klasycznej – wskazania rodzaju i różnicy gatunkowej. Zakres pojęcia *bezpieczeństwo* systematycznie jest poszerzane w wyniku rozwoju cywilizacyjnego o coraz to szerszej rozumiane wyzwania oraz zagrożenia wraz ze środka i sposobami ich eliminowania. Według J. Stefanowicza „czasy współczesne, przynosząc równoległe do postępu cywilizacyjnego rosnącą gamę zagrożeń, zmieniły zakres pojmowania bezpieczeństwa. W przeszłości rozumiane czysto militarnie, dziś rozszerzyło się na ważne aspekty niewojskowe – polityczne, ekonomiczne, ekologiczne. Podobny

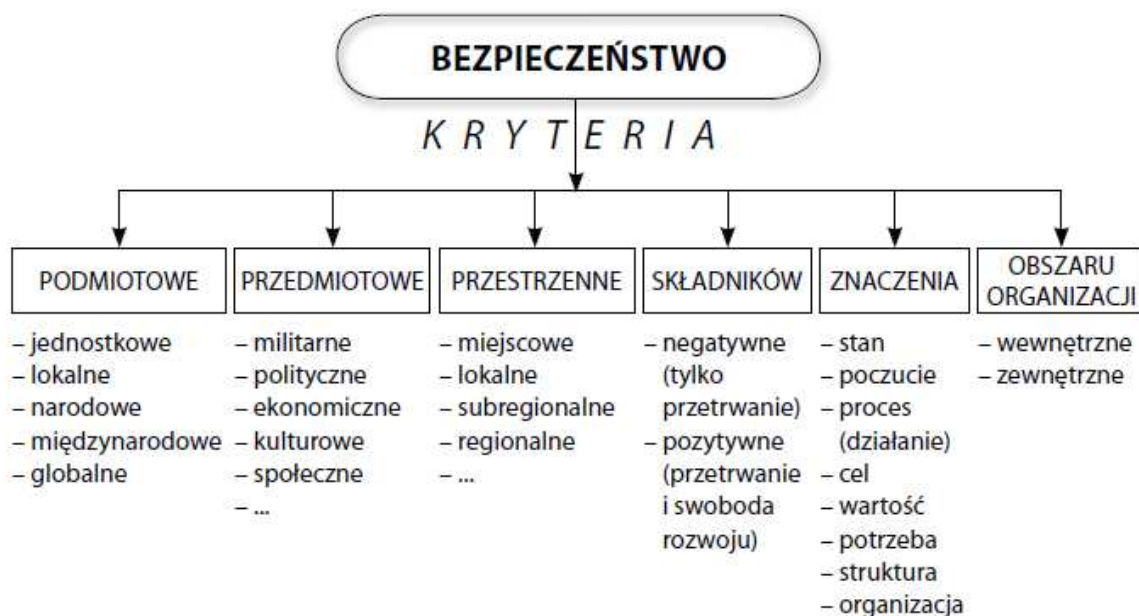
pogląd prezentuje m.in. S. Korycki uważając, iż „Współczesna koncepcja bezpieczeństwa obejmuje – jak się powszechnie przyjmuje – znacznie szerszy wymiar niż w przeszłości. Dawne pojęcie bezpieczeństwa obejmowało w zasadzie polityczne i militarne aspekty[5]. Dzisiaj obejmuje również ekonomiczne zależności i współzależności, kwestie zasobów surowcowych, ekologię, demografię, sprawy społeczne i humanitarne, zagadnienia związane z zachowaniem narodowej tożsamości i zapewnieniem właściwego udziału w rozwoju cywilizacyjnym współczesnego świata[7]. Istotę bezpieczeństwa należy postrzegać w związku z bezpośrednim zagrożeniem, za które odpowiada zarówno stan psychiczny lub świadomościowy związany z postrzeganiem oraz oceną zjawisk. W związku z większą liczbą podmiotów, które mogą dotyczyć bezpieczeństwa – jest ono coraz bardziej różnorodne i trudniejsze do przewidzenia. Pierwotnym znaczeniem etymologicznym jest określenie bezpieczeństwa jako **stanu**: *stanu niezagrożenia, spokoju, pewności; stan i poczucie pewności, wolność od zagrożeń; strachu lub ataku*.[6] Ponieważ „stan” bezpieczeństwa jest niemierzalny, stąd też zasadniczą kwestią w zapewnieniu bezpieczeństwa jest jego postrzeganie przez społeczeństwo i władze państwa. Owe postrzeganie stanu bezpieczeństwa może, w wyniku analizy obiektywnych i subiektywnych aspektów zagrożenia, przybrać w ujęciu szwajcarskiego politologa D. Frei następujące postaci:

- **stan braku bezpieczeństwa** – wówczas, gdy występuje duże rzeczywiste zagrożenie, a postrzeganie tego zagrożenia jest prawidłowe,
- **stan obsesji** występuje wtedy, gdy nieznaczne zagrożenie jest postrzegane jako duże,
- **stan fałszywego bezpieczeństwa** występuje wówczas, gdy zagrożenie jest poważne, a postrzegane bywa jako niewielkie,
- **stan bezpieczeństwa** występuje wtedy, gdy zagrożenie zewnętrzne jest nieznaczne, a jego postrzeganie prawidłowe.

Bezpieczeństwo to nie tylko stan, ale również i proces polegający na ciągłej działalności jednostek, organizacji czy też narodów międzynarodowych w tworzeniu pożądanego stanu bezpieczeństwa[1]. Bezpieczeństwo zatem jest równocześnie stanem i procesem. Składnikami bezpieczeństwa według J. Stańczyka to gwarancja nienaruszalnego przetrwania danego podmiotu oraz swobody jego rozwoju. W potocznym ujęciu, ogranicza się bezpieczeństwo do zapewnienia przetrwania – co jest ułomnym, tzw. negatywnym rozumieniem bezpieczeństwa. Natomiast pozytywne rozumienie bezpieczeństwa stanowi zespolenie obydwu składników bezpieczeństwa, to jest zapewnienia przetrwania oraz swobody rozwoju danego podmiotu[11].

3. TYPOLOGIA

W polskiej literaturze przyjmuje się wiele podziałów i klasyfikacji bezpieczeństwa. Najczęściej spotykanym podziałem bezpieczeństwa jest podział w sześciu zasadniczych wymiarach [8]: podmiotowym, przedmiotowym, przestrzennym, składnikowym, znaczenia oraz obszaru organizacji (rys 1.).

Rys. 1 Typologia pojęcia bezpieczeństwa.

Do najważniejszych i najistotniejszych wymiarów zaliczamy wymiar podmiotowy, przedmiotowy oraz przestrzenny. W wymiarze podmiotowym bezpieczeństwo dotyczy przede wszystkim uczestników życia społecznego z uwzględnieniem każdego wymiaru (jednostka, grupa, organizacja, naród). Wymiar przedmiotowy dotyczy dziedzin – które dotyczą bezpieczeństwa. Wymiar procesualny jest odwzorowaniem jego zmienności w czasie: ze względu iż bezpieczeństwo jest zarówno stanem jak i procesem: należy uwzględnić jego dynamikę oraz ewolucję. Wymiar przestrzenny dotyczy wielkości obszaru na jakim dane bezpieczeństwo lub jego brak występuje (podział do miejscowego po międzynarodowe). W literaturze występują również inne klasyfikacje dotyczące typologii bezpieczeństwa. R. Zięba proponuje nieco inny podział ze względu na aspekty:

- **aspekt podmiotowy:** bezpieczeństwo narodowe i bezpieczeństwo międzynarodowe;
- **aspekt przedmiotowy:** bezpieczeństwo polityczne, wojskowe, gospodarcze, społeczne, kulturowe, ideologiczne, ekologiczne, informacyjne itd.;
- **aspekt przestrzenny:** bezpieczeństwo personalne (dotyczące indywidualnych ludzi - osób), lokalne (państwowo-narodowe), subregionalne, regionalne (koalicyjne), ponadregionalne i globalne (uniwersalne);
- **aspekt czasu:** stan bezpieczeństwa i proces bezpieczeństwa;
- **aspekt sposobu organizowania:** indywidualne (unilateralne) - hegemonizm mocarstwowy, izolacjonizm, neutralność, niezaangażowanie, sojusze (system blokowy), system bezpieczeństwa kooperacyjnego, system bezpieczeństwa zbiorowego.

Podstawą każdej klasyfikacji są z zasady najistotniejsze cechy charakterystyczne danego obiektu lub procesu. W zakresie bezpieczeństwa należą do nich przede wszystkim: podmioty i obiekty bezpieczeństwa, rodzaje zagrożeń, sfery działalności ludzkiej [9]. Typologia bezpieczeństwa powinna więc być konstruowana według trzech aspektów: podmiotowego, przedmiotowego i przestrzennego. Natomiast kwestia czasu jest immanentną cechą bezpieczeństwa, zarówno jako stanu i procesu, zaś sposób jego organizowania, to tylko proces, a nie rodzaj bezpieczeństwa [2]. Bezpieczeństwo jest niepodzielne. Niemniej, z różnorodnych przyczyn: politycznych, społecznych, naukowych itp. różne jego strony i płaszczyzny wymagają precyzowania a najczęściej zawężania jego obszaru. Stąd też potrzeba jego klasyfikowania i typologizacji.

4. ZAKOŃCZENIE

Wielowymiarowość bezpieczeństwa, które odgrywa coraz większe znaczenie w aspekcie teorii naukowej, mobilizuje do ciągłego analizowania złożoności i problematyki tego pojęcia. Ze względu na ciągle nową i rozrastającą się dziedzinę naukową jaką jest bezpieczeństwo w wielu badaniach pojawiają się mylne pojęcia związane z nieporozumieniami terminologicznymi. Szybki i dynamiczny rozwój tematyki związanej z bezpieczeństwem powoduje potrzebę usystematyzowania licznych poglądów i teorii dotyczących bezpieczeństwa. W analizach ewolucji pojmowania bezpieczeństwa dostrzegać należy splot różnorodnych poglądów i zarazem jego złożoność. Wielowymiarowość bezpieczeństwa stawia nas przed wieloma wyzwaniem, związanymi m. in. z koniecznością redefiniowania jego pojęcia. Dążność do precyzyjnego określenia kategorii bezpieczeństwa jest warunkiem poprawnego posługiwania się nią, a także formułowania perspektyw badawczych.

LITERATURA

- [1] BOBROW D., HALIZAK E., ZIĘBA R., *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Warszawa 1997, str. 121.
- [2] CIEŚLARCZYK M., *Teoretyczne i metodologiczne podstawy badań problemów bezpieczeństwa i obronności państwa*, Wydawnictwo AP, Siedlce 2009, str. 27-28.
- [3] CUDOWSKA A., KUNIKOWSKI J., *Czynić świat bezpieczniejszym*, Wydawnictwo AP, Siedlce 2007, str. 9.
- [4] JARMOCH E., ŚWIDERSKI A., *Bezpieczeństwo człowieka a dyscyplinarność*, tom I, Wydawnictwo AP, Siedlce 2009, str.5-6.
- [5] JAKUBCZAK R., MARCZAK J., GASIĄREK K., JAKUBCZAK W., *Podstawy bezpieczeństwa narodowego polski w erze globalizacji*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2008, str. 7.
- [6] KACZMAREK J., *Współczesne bezpieczeństwo*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2008, str.136.
- [7] KUKUŁA J., *Narodziny nowych koncepcji bezpieczeństwa*, Wydawnictwo ISM, Warszawa 1994, str.40-41.
- [8] STEFANOWICZ J., *Bezpieczeństwo współczesnych państw*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1994, str.18.
- [9] LIEDEL K., *Bezpieczeństwo informacyjne w dobie terrorystycznych i innych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005, str.8.
- [10] WAWRZUSISZYN A., *Teoretyczne aspekty bezpieczeństwa*, CSSG, Kętrzyn 2002, str. 50-58
- [11] ZIĘBA R., *Kategoria bezpieczeństwa w nauce w stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1997, str.170.

Článok recenzoval:
Ing. Miloš Ondrušek PhD.